

Héjjas István

Orwell víziója

Sokan emlegetik manapság George Orwell „1984” c. könyvét, és azt, hogy megvalósulhat-e a szerző által elképzelt, kontinenseken átívelő, központilag irányított, hatalmas szuperbirodalom, amelynek minden egyes polgára folyamatos megfigyelés és ellenőrzés alatt áll.

A technikai fejlődés eredményeit a mesterséges intelligencia lehetőségeivel kombinálva, ez – műszaki-technológiai vonatkozásban – elvileg lehetséges. Az elvi lehetőség persze nem azt jelenti, hogy meg is valósulhat.

Ha választ szeretnénk kapni, érdemes alaposabban tanulmányozni ezzel összefüggő további kérdéseket, nevezetesen:

- hogyan működik az Orwell által elképzelt birodalom,
- mi készíthette, inspirálhatta a szerzőt a könyv megírására,
- mi lehet a szerző végső következtetése, üzenete, mondanivalója,
- van-e, lehet-e realitása egy ilyen birodalom kialakulásának.

A könyv olyan szuperbirodalomról szól, amelyet négy minisztérium irányít, ezek: a Béke Minisztérium, az Igazság Minisztérium, a Szeretet Minisztérium, és Bőség (Jólét) Minisztérium.

A Béke Minisztérium feladata a háborús hisztériai folyamatos fenntartása, és új háborúk előkészítése.

Az Igazság Minisztérium feladata a történelem és a közelmúlt meghamisítása, folyamatos módosítása, amelynek keretében akár az előző napi újsághíreket is át lehet írni, meg nem történtté lehet tenni korábbi eseményeket és korábban létező személyeket, ki lehet találni helyettük újakat. Feladata még a Minisztériumnak a nyelv folyamatos módosítása, nem kívánt szavak és fogalmak kiküszöbölése a nyelvből, amelyek használata a továbbiakban tilos. Mindenki köteles valóságként elfogadni a pillanatnyilag érvényes igazságot, és tilos használni olyan szavakat, kifejezéseket, amelyeket a Minisztérium nem létezőnek minősített. Aki a szabályokat megszegi, a rendszer ellenségeként üldözendő.

A Szeretet Minisztérium feladata a rendszer ellenségei iránti gyűlölet fenntartása, és gerjesztése, az emberek folyamatos megfigyelése, ellenőrzése, a szabálysértők felkutatása, megbüntetése, kiküszöbölése a társadalomból. Mindenkinek feljelentési kötelezettsége van, ha ilyen tevékenységet tapasztal. Akár óvodás gyerekek is feljelenthetik a szüleiket, akiket azután esetleg nyilvánosan kivégezhetnek.

A Bőség Minisztérium feladata az emberek szegénységben tartása, hogy állandóan el legyenek foglalva mindennapi megélhetési gondokkal, és eszükbe se jusson fellázadni.

A könyv szerint a világon három ilyen szuperbirodalom van, amelyek állandóan háborúznak egymással. Egyiknek sincs azonban sem esélye, sem szándéka a győzelemre. *A cél nem a háborús siker, hanem maga a háború, és az ezzel járó rendkívüli (statáriális) állapot tartós fenntartása.*

Ha meg akarjuk érteni a szerző inspirációját e könyv megírására, érdemes tanulmányozni az élettörténetét. George Orwell, eredeti nevén Eric Blair (1903-1950) Indiában született, amely abban az időben brit gyarmat volt. 1922-1927 között Burmában szolgált a brit birodalmi rendőrség kötelékében. Itt tapasztalta, hogy egy önmagát felsőbbrendűnek tekintő, viszonylag kis létszámú kisebbség hogyan képes kifosztani, megfélemlíteni, emberi méltóságában megalázni a sokkal nagyobb létszámú többséget, akik nem lázadoznak, sőt magától értetődő természetes állapotnak tekintik a helyzetüket.

Orwell kiábrándítónak találta a „brit imperializmus” működését. Baloldali eszmékkal kezdett foglalkozni, Európába költözött, felváltva lakott Párizsban és Londonban. 1932-ben felvette a

George Orwell írói nevet, és publicisztikákat írt arról, hogy létezhet-e jó értelemben vett „demokratikus szocializmus”, amelyben egyszerre érvényesül a szabadság és az emberek közötti egyenlőség, habár a két követelmény egymásnak ellentmondani látszik.

1936-ban kitört a spanyol polgárháború. Orwell Barcelonába utazott, és a felkelők oldalán részt vett a harcokban. 1937. májusában egy csatában súlyosan megsebesült, és utána elmenekült Spanyolországból. A tapasztalatairól később könyvet írt ezzel a címmel: „Hódolat Katalóniának”. Orwell keserű tapasztalatokat szerzett a spanyol polgárháborúban. Kiábrándítónak találta, ahogyan az egymással vetélkedő köztársaságpartí szövetségesek egyre inkább egymást gyilkolták, ahelyett, hogy az ellenség ellen harcolnának.

Orwell pesszimizmusát tovább fokozta a világháború, amely a polgári lakosság ellen bevetett atombombákkal ért véget. Levonta a következtetést, hogy a náciizmus, a sztálini bolsevizmus, a brit és amerikai imperializmus nagyon hasonló forgatókönyv szerint működik. Különbség leginkább csak a jelszavakban van. Úgy is mondhatnánk, hogy eltérő a „marketingjük”.

Orwell a könyvet 1948-ban írta. Nem lehet véletlen, hogy a könyv címe és a megírás évszáma csak abban különbözik, hogy az utolsó két számjegy helyet cserélt. Mit üzen nekünk a szerző? Hogyan értelmezi a történelmi és társadalmi valóságot? A könyvben van egy részlet egy dokumentumból, amely állítólag egy létező vagy nem létező rendszerellenes szervezkedésből származik, de az is lehet, hogy az Igazság Minisztérium hamisítványa. Ebben a legfontosabb megállapítások a következők:

Minden társadalom hierarchikus felépítésű. Felül van egy kis létszámú elit, alatta egy nagyobb létszámú középosztály, legalul a sokkal nagyobb létszámú proletárok, akik az anyagi javakat megtermelik. A proletárok el vannak foglalva napi megélhetési gondjaikkal, és nem láznak. Láznak csak a középosztály szokott, mert szeretne helyet cserélni az elittel. Ha az elit hatalma meggyengül, a középosztály felbízta a proletárokat a lázadásra, és ehhez jól hangzó jelszavakat talál ki (egyenlőség, szabadság, jólét, demokrácia, emberi jogok, stb.). Ha megtörténik a helycsere, a proletárok helyzete nem változik, az új elit helyzete konszolidálódik, és már csak azoktól a kellemetlen forradalmároktól kell megszabadulni, akik tényleg elhitték a saját jelszavaikat.

Kérdés, mennyire lehet stabil és hosszú életű az elit hatalma. Probléma ugyanis a generációváltás. Régen a hatalom leszármazás alapján öröklődött, uralkodói dinasztiák formájában. Az ilyen rendszer azonban nem stabil. Hosszú idejű igazi hatalmi stabilitás csak ideológiai alapon működő birodalom esetén lehetséges, amelyben nincsenek születési előjogok, hanem tehetséges fiatalokból nevelik ki azt a generációváltó elitet, amely tökéletesen elfogadja a rendszert, és erkölcsi gátlások nélkül képes és hajlandó megtenni bármit (akár a legnagyobb gazemberséget is) a rendszer érdekében. Kérdés ezek után, mindez megvalósulhat-e.

A kulcskérdés az állampolgárok folyamatos megfigyelése, az élet minden területén. És ez a legnagyobb akadály. Orwell könyvében a főszereplők tragikus sorsát az okozta, hogy szerettek volna maguknak egy picike magánéletet, néha pár napra, vagy legalább pár órára, ahol nem állnak folyamatos megfigyelés alatt. Ráadásul megpróbálták a saját eszükkel gondolkodni, egy olyan világban, ahol a legnagyobb eretnokség a józan ész. A megoldás kulcsa ezért az, hogy el kell fogadtatni az emberekkel a folyamatos megfigyelhetőség állapotát, lehetőleg úgy, hogy ne tiltakozzanak, sőt örüljenek neki, hiszen mindez a javukat, a biztonságukat, és a kényelmüket szolgálja.

Nézzük, ***mennyiben felel meg mai világunk az orwelli követelményeknek.***

Az egyik legfontosabb ellenőrizendő terület a pénzforgalom. Ehhez meg kell szüntetni a készpénzt, minden pénzügyet elektronikusan kell intézni. Így mindenkiről tudni lehet, hogy honnan származik a jövedelme, fizet-e adót, és mennyit, mi a kedvenc újságja, milyen az ideológiai érdeklődése, stb. A rendszer ellenségeit pedig büntetni lehet a bankszámlájuk letiltásával.

Egy másik fontos terület a közvetlen emberi kapcsolatok leépítése. Mindenkit el kell látni okos telefonokkal, és akkor még az ünnepi családi ebéden sem beszélnek egymással a rokonok, hanem a kütyüjüket nyomogatva csetelnek egymással.

Meg kell szüntetni azt a gyakorlatot is, hogy ha felhívunk telefonon egy intézményt, akkor valaki szóba áll velünk. Helyette gépi hang mondja meg, hogy melyik gombot kell megnyomni, ha akarunk valamit. A gomb-nyomogatásainkat azután regisztrálni lehet, évek múlva is ellenőrizhető módon.

Azt gyakorlatot is meg kell szüntetni, hogy ha valaki egy antikváriumban régi könyvek iránt érdeklődik, felírják az igényét, és ha kapható lesz, majd értesítik. Helyette regisztrálni kell az antikvárium honlapjára, és ott jelenteni be az igényt. Ily módon utólag is meg lehet állapítani, hogy ki milyen régebbi (esetleg már betiltott) könyveket szeretett volna elolvasni.

További lehetőség az elektronikus levelezés (email), valamint a közösségi fórumok (pl. facebook) folyamatos figyelése, és az, hogy ki mikor milyen honlapon böngész, milyen híreket olvas, és kommentál.

Ki kell terjeszteni a kamerás megfigyelést nem csak a közterekre, hanem a szállodákra és a lakásokra is, ezeket is fel kell szerelni éjjel-nappal automatikusan működő lehallgató készülékekkel. Elő kell írni ezeket minden lakás kötelező tartozékaként, és sem építési engedélyt, sem lakhatási engedélyt e nélkül kiadni nem lehet. Megfelelő propaganda kampánnyal el kell hitetni az emberekkel, hogy mindez a javukat és a biztonságukat szolgálja.

Nagyjából ez lenne szükséges a rendszer megvalósításához, a többi már megy, vagy mehetne, mint a karikacsapás. Csakhogy van egy probléma. Az állampolgárok megfigyelése korábban is működött, főleg háborús helyzetekben. Sikerült is több millió órányi telefonbeszélgetést hangszalagokra rögzíteni, magán levelekről fotó másolatokat készíteni, azonban nem volt annyi „humán” kapacitás, hogy ezt a hatalmas információ tömeget feldolgozzák és kielemezzék. Információ tehát lenne bőven, csak ember nincs elég, akik képesek mindezt értelmezni és felhasználni. Itt kaphat szerepet a mesterséges intelligencia, és a hatalmas teljesítményű reménybeli kvantumszámítógép. Aki ezeket birtokolja, gyakorolhatja a hatalmat.

Csak remélni lehet, hogy mindez csupán hipotetikus spekuláció, amely a gyakorlatban nem valósulhat meg. Vagy mégis???

Budapest, 2023. június